

Keywords: Internet, e-commerce, online stores, the Internet network, information space.

Набок І.І.

канд.екон.наук, доцент Національного авіаційного університету

Фещенко І.О.

студентка ІМВ НАУ

ПРАКТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ПОДАЛЬШОГО УТВОРЕННЯ

У статті розглядається розвиток вільних економічних зон, а також їх наслідки для України. Призначається для кола читачів з економічним профілем. Також може бути цікава для осіб, які цікавляться сучасним станом економіки у світі та в Україні.

Ключові слова: вільні економічні зони, інвестиції, експорт, імпорт, мито, валюта.

Вступ. З кожним роком у світі все більше набуває актуальності поняття «вільні економічні зони». Вони мають значний вплив на економіку усіх країн світу, а, зокрема, і на Україну. В результаті чого актуальним стало утворення все більшої кількості таких зон як у світі, так і в Україні. Дане питання вивчали такі економісти як: Кухарська Н.О., Васенко В.К., Велігорський А.М., Щелкунов В.І.

Постановка задачі. Мета статті – простежити утворення та розвиток вільних економічних зон в Україні, їх функціонування на території України. Проаналізувати їхню діяльність, а також вказати на можливість їх подальшого утворення в нашій країні.

Результати досліджень. Вільні економічні зони (СЕЗ), невеликі територіальні анклави, на яких вводяться пільгові податкові, фінансові, правові умови господарської та зовнішньоекономічної діяльності для залучення іноземних і місцевих підприємців, і створюється вся необхідна для цього виробнича та ділова інфраструктура. У світовій практиці ВЕЗ створюються як у розвинених (Великобританія, Німеччина, Нідерланди, США та ін), так і в країнах (Бразилія, Республіка Корея, Малайзія та ін) зі слабкою економікою.

ВЕЗ можуть існувати в різних формах: вільні торгові, вільні митні зони, науково-технічні зони (технопарки), спеціальні економічні зони (головним чином, експортної спеціалізації). Особливим режимом відрізняються офшорні зони. Зони експортної спеціалізації при відносно невеликих витратах на їх створення дають максимальний ефект у порівняно короткі терміни. Часто зони створюються в безпосередній близькості від великих

міжнародних морських портів, аеропортів, залізничних вузлів при наявності вільних територій, робочої сили, фахівців. З метою створення ключових об'єктів виробничої інфраструктури ВЕЗ, розвиток яких визнається пріоритетним з точки зору державних інтересів, виділяються кошти з державного бюджету і надаються пільгові кредити.

Досвід зарубіжних СЕЗ говорить про те, що інвестори користуються приблизно однаковим набором пільг: митними (звільнення від імпорتنих мит або істотне зниження в порівнянні зі звичайними); податковими (відсутність податків на додану вартість, на прибуток і акцизів); бюджетними (надання різного роду субсидій); правовими (спрощений режим установи і реєстрації фірм); банківськими (пільгове кредитування); валютними (повна лібералізація валютних операцій). Надані пільги надалі окупаються зростаючими доходами бюджету від зростання виробництва в зоні. У світі СЕЗ порівняно багато, хоча рішення про їх створення приймаються лише після ґрунтовного опрацювання, у результаті якої доводиться їх народногосподарська доцільність та ефективність.

В Україні для підтримки науково-технічного прогресу на базі науково-дослідних інститутів було створено 8 технопарків. Зокрема такий технопарк функціонував крім Києва та Донецька в свій час і в Харкові на базі «Інституту Монокристалів». Крім того, в нашій країні були створені території пріоритетного розвитку зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності в Донецькій, Луганській, Закарпатській, Житомирській, Чернігівській, Волинській областях, в Автономній Республіці Крим, містах Шостка і Харків.

Для вирішення соціально-економічних проблем регіонів на теренах України було сформовано 12 вільних економічних зон: «Порто-Франко», «Азов», «Донецьк», «Яворів», «Закарпаття», «Славутич», «КурортполісТрускавець», «Миколаїв», «Рені», «Порт Крим», «Інтерпорт Ковель», вона особливого інвестиційного режиму «Харків». Шість з яких спеціалізувалися виключно на обслуговуванні транзитних вантажів, з зберігання, сортування, пакування, завершення їх виробництва, надання транспортно-експедиторських та агентських послуг. У трьох з них пріоритетними видами діяльності були промислові галузі виробництва. Одна з них була покликана вирішувати соціально-економічні проблеми міста атомників, Славутича, і ще одна, в м. Трускавці, спеціалізувалася на санаторно-курортному обслуговуванні.

При аналізі діяльності СЕЗ з точки зору отримання валюти доцільно розглядати показник чистого експорту. При цьому різниця між валовим і чистим експортом виникає через те, що фірми, які розташовані у ВЕЗ значну частину сировини і напівфабрикатів імпортують. На жаль, в Україну не велося дослідження існуючих ВЕЗ за показником чистого експорту. Офіційні джерела надавали в основному показники реалізованої продукції та наданих послуг або валового експорту. Тому ефективною виглядала тільки діяльність СЕЗ «Порто-франко». Не поміченою залишилася ефективність роботи СЕЗ «Азов» і «Донецьк», де частка продукції, що пішла на експорт відповідно

71,8 і 31,9%, що говорить про значущості залучених іноземних коштів. Ефективність роботи СЕЗ «Курортполіс Трускавець» характеризується збільшенням кількості реалізованої продукції і наданих послуг протягом 2003 року збільшилася в 13,7 разів, у СЕЗ «Яворів» – у 9 разів, у СЕЗ «Славутич» – у 4,3 рази.

Створення робочих місць є однією з основних і обов'язкових особливостей будь-якої ВЕЗ, особливо в країні з великим рівнем безробіття. У наш час, в Україні процес створення нових робочих місць при введенні СЕЗ проходив досить повільно. Таким чином, досить складно оцінити однозначно діяльність СЕЗ в Україні. Хоча це і не означає, що всі вони були малоефективні. Скасування закону, який сприяв їх створенню та розвитку, носила скоріше політичний ніж економічно обгрунтований характер тому, що при скасуванні дії СЕЗ не було проведено жодних економічних розрахунків і досліджень. При аналізі їх ефективності та доцільності необхідно було скоріше використовувати індивідуальний підхід до кожної з них.

Що ж стосується перспектив впровадження ВЕЗ в Україні, то необхідно відзначити, що в державній «Програмі розвитку (спеціальних) вільних економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності на період до 2010 року» наголошується, що реформування соціально-економічного становища в Україні вимагає застосування нових форм регіонального розвитку, що ґрунтуються на можливостях регіонів повніше й ефективніше використовувати існуючі ресурси і переваги сприятливого економіко-географічного та геополітичного положення. Найбільш дієвими формами регіональної політики, з застосовуваних країнами як з високорозвиненою, так і перехідною економікою, є створення спеціальних економічних зон та здійснення комплексу заходів, що проводяться центральними і місцевими органами влади шляхом запровадження спеціальних режимів інвестиційної діяльності. Таким чином, процес впровадження ВЕЗ в Україні залишається можливим відповідно до зазначеної програмою, хоча до нового впровадження таких правил необхідно привести у відповідність всю законодавчу базу, що стосується таких питань.

11 травня 2000 був проголошений Указ Президента України Л.Д. Кучми «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Харкова». Ним передбачалося створити ряд податкових та митних переваг. Завдяки цьому Указу за період після його підписання і до 2005 року в підприємства Харкова надійшли інвестиції з 72 країн світу на загальну суму 9,2 млн. доларів США. Відповідно до Закону України «Про спеціальні вільні економічних зонах і спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області» статус територія пріоритетного розвитку був наданий 22-м і п'яти районах області. Частина території становить 22% площі донецької області, на якій проживає 69% населення і виробляється 74% всього обсягу промислової продукції і забезпечується 84% зовнішньоторговельного обороту

Наведені вище і в попередньому розділі дані з припливу інвестицій у ВЕЗ в Україні свідчать, що некоректно було говорити про низьку ефективність іноземних інвестицій вільними економічними зонами країни. Тому необхідно зараз досконально вивчити причини неефективності роботи п'яти СЕЗ України, а так само передбачити найбільш точні й адекватні методи оцінки їх ефективності для ухвалення остаточного рішення по їх існування на території України.

Не можна не визнати, що в більшості країн світу спеціальні економічні зони можуть ефективно працювати на економіку держави. А проблематика діяльності вільних, «напівкримінальних» за словами деяких політиків, економічних зон лежить не в площині існування СЕЗ як таких, а керівництво і контроль за ними, правильному визначенні пріоритетів для кожної з них, а так само в необхідності постійного вдосконалення законодавчої бази.

Серед інших можна назвати такі проблеми, що послужили приводом до скасування дії СЕЗ:

- Неефективність дії п'яти з дванадцяти спеціальних економічних зон;
- Можливість формування напівлегальних схем діяльності на території СЕЗ;
- Недосконалість законодавства України щодо СЕЗ і відсутність єдиної державної концепції в цій галузі;
- Політична нестабільність у державі.

Враховуючи світовий досвід, щоб уникнути криміналізації СЕЗ, було б доцільніше створити не керовані місцевими державними адміністраціями зони, і вже звичайно не скасовувати їх взагалі, а надавати податкові та тарифні пільги за прогресивною шкалою підприємствам, продукція яких йде на експорт, які створюють значну кількість робочих місць, які впроваджують та використовують інновації і т. п.

При цьому необхідно розробити механізми нагляду та контролю за діяльністю ВЕЗ, які велися в умовах суворої звітності декількома наглядовими органами одночасно. У такому випадку можна було б уникнути багатьох проблем ще до того, як стало питання про закриття СЕЗ в Україну, що б дозволило не втрачати інвестиційну привабливість.

За роки існування СЕЗ в Україну, було напрацьовано велику кількість планових і програмних документів, присвячених підвищенню ефективності вже наявних зон і залучення інвесторів для створення нових. Серед таких документів і «Програма розвитку в Україні (спеціальних) вільних економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності на період до 2010 року», яка була покликана сприяти активізації процесу розвитку СЕЗ у всіх регіонах України.

Висновки. Що ж стосується функціонування СЕЗ в Україну, то, як показує практика, тільки п'ять з дванадцяти існуючих зон працювали неефективно. до інших же був застосований не коректний підхід до оцінки результатів діяльності, що призвело до закриття в кінцевому підсумку СЕЗ в Україну. У цілому ж, вільні економічні зони допомогли залучити в економіку країни певні кошти, які б не вдалося залучити іншим шляхом. Необхідно

відзначити, що закриття ВЕЗ в Україні повинно було стати не одноразовою відмовою від такої форми регіонального розвитку, а поступовим виявленням недоліків у роботі ВЕЗ, та здійснення дій із законодавчого припинення способів несумлінної поведінки підприємців в таких зонах. Але можливості щодо створення законно функціонуючих і ефективних СЕЗ ще не вичерпані, тому питання доцільності їх існування в Україні ставляться по цей день.

Природно робота по залученню іноземних інвестицій складна і вимагає відповідального ставлення. Тому вивчення, узагальнення та впровадження в життя кращого власного Українського та світового досвіду щодо СЕЗ є нагальною потребою для молодого держави. Ефективність роботи частини українських СЕЗ і неефективність – інших повинна послужити приводом для більш детального розгляду способів та проблем їх функціонування. Крім того, не можна відмовлятися повністю і одночасно від створення таких економічних утворень, а кожній дії щодо них повинен передувати глибокий і повний економічний аналіз їх діяльності.

До найбільш розповсюджених недоліків та прорахунків можна віднести: невдалий вибір місця розташування зони, недостатня увага до базової інфраструктури (тобто відсутність необхідного рівня шляхів сполучення: автомобільних доріг, повітряного сполучення; недостатній рівень розвитку телекомунікацій та електропостачання), недостатні інституціональні зв'язки між адміністрацією зони та тими державними установами, які причетні до створення пільгових режимів (такими, як, наприклад, міністерство фінансів, митний комітет, міністерство економіки тощо).

Також в Україні до таких причин приєднується ще дуже суттєва – глибока економічна криза. Саме враховуючи кризовий стан української економіки, радник представництва Світового Банку в Україні, Джон Хансен висловив думку, що створення ВЕЗ в Україні може призвести до небажаних негативних наслідків, так як поглибить дефіцит бюджету. На його думку, вільні економічні зони не здатні відіграти вагомую роль в такій гострій економічній ситуації, яка існує в Україні сьогодні.

Перелік посилань

1. Васенко В.К. / Вільні економічні зони: стратегія розвитку– Суми: Довкілля. – 2004. – 347 с.
  2. Письмак В. Специальный режим инвестиционной деятельности и его влияние на выход из кризиса // Экономика Украины. 2001. – №9. – с. 4–10.
-

Набок І.І.

канд.экон.наук, доцент Национального авиационного университета

Фещенко І.О.

студентка ИМО НАУ

ПРАКТИКА ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СВОБОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОН НА ТЕРРИТОРИИ УКРАИНЫ И ВОЗМОЖНОСТИ ИХ ДАЛЬНЕЙШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассматривается развитие свободных экономических зон, а также их последствия для Украины. Предназначается для круга читателей с экономическим профилем. Также может быть интересна для лиц, интересующихся современным состоянием экономики в мире и в Украине.

Ключевые слова: свободные экономические зоны, инвестиции, экспорт, импорт, пошлина, валюта.

I. Nabok

cand. econ.sc., associate professor NAU

Feshchenko I.

student NAU

THE PRACTICE OF FREE ECONOMIC ZONES ON THE TERRITORY OF UKRAINE AND THEIR FURTHER EDUCATION

The article describes the development of free economic zones, as well as their consequences for Ukraine. Intended for readership with an economic profile. It may also be of interest to those who interested in modern state of the economy in the world and in Ukraine.

Keywords: free economic zones, investment, exports, imports, duties, currency.

Серажим В. І.

к.е.н., доцент НТУУ «КПІ»

Балюк Є. Ю.

студентка ФММ НТУУ «КПІ»

ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

У роботі розкрито стан експортно-імпортової діяльності України як основи соціально-економічного розвитку держави, запропоновано складові щодо активної експортної політики, заходи щодо активної імпортової політики, визначено правові режими для товарів, що імпортуються з держав-членів СОТ.